
***Предизвикателства към
сигурността и към функциите
на разузнавателната общност***

Илиан Алипиев

Илиан Алипиев – бивш началник на отдел „Военно контраразузнаване“ в ръководството на бившата „Служба Сигурност – Военна полиция и Военно контраразузнаване“ – МО, асоцииран сътрудник на Центъра по мениджмънт на сигурността и отбраната.

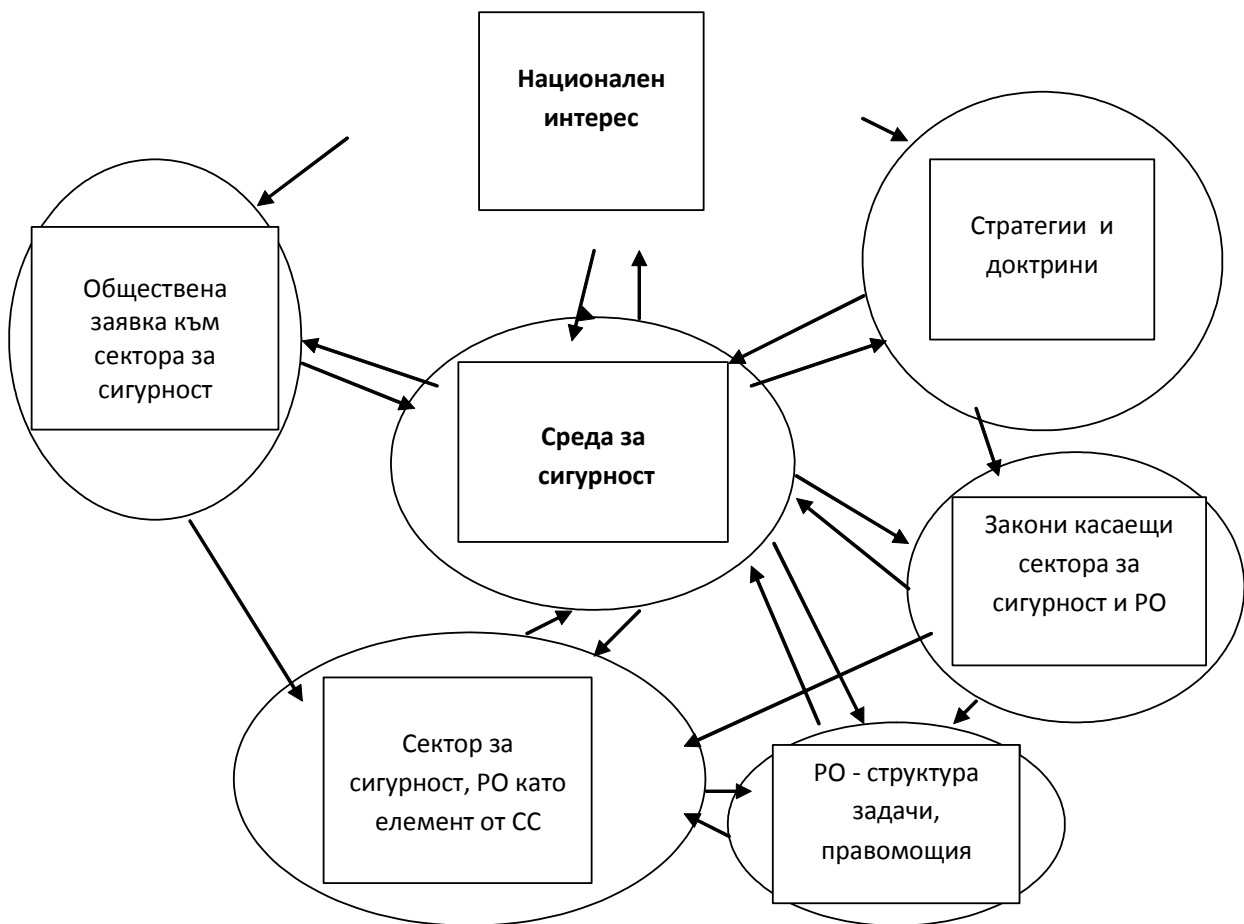

Текстът е лицензиран под [Creative Commons Признание-Некомерсиално-Без производни 2.5 България License](#)

Редактори: доц. Тодор Тагарев, доц. Велизар Шаламанов,
доц. Венелин Георгиев, посл. Валери Рачев

Известна е определящата зависимост на средата за сигурност по отношение на функциите и структурата на съответния сектор за сигурност. Средата за сигурност се определя от наличието на специфични условия и фактори, определящи действителните и потенциални събития в центъра на които се намира съответния сектор за сигурност. Функциите са онази част от съдържанието на задачите, облечени в правомощия на сектора за сигурност, а структурата е онази форма и позиционираност на системата за сигурност, която дава най-добра възможност за оптималната реализация на функциите. Правомощията се разписват единствено от законите, а произтичащите от тях подзаконови актове дават единствено начина за изпълнението на тези правомощия.

Предмет на тази статия е идентифицирането на съвременните предизвикателства пред националния сектор за сигурност, създаващи качествено нова среда за сигурност и формиращи нови задачи пред нашата разумаваща общност /РО/.

Особености на средата за сигурност и предизвикателствата към Р. България

Най-добре тези особености са очертани в националната отбранителна стратегия /НОС/, в стратегията за национална сигурност /НСС/, военната доктрина /ВД/ и други официални доктринерни документи на Р. България, материализирани в съответните закони и подзаконови актове.

В тях средата за сигурност /СС/ е определена като сложна, динамична и с трудно предвидими измерения.

Според НОС, влияние на средата за сигурност оказват следните нейни съставни елементи:

- глобализацията;
- кризисните явления във финансовата и икономическата сфера;
- разпространяването на оръжията за масово унищожение и на средства за тяхната доставка;
- климатичните и здравните проблеми;
- демографските, екологичните и енергийните проблеми;
- асиметричните рискове и заплахи;
- заплахите за информационната сигурност;
- страните със слаба държавност;
- вътрешните и регионалните конфликти;
- европейската и евроатлантическата интеграция;
- усилията на международната демократична общност за поддържане на мира и стабилността.

Някои от тези елементи едновременно с това са и съвременни предизвикателства към сигурността.

В Националната отбранителна стратегия, чл.15 - 17 като характерна среда за сигурност и предизвикателства е посочено:

„...15. Съществува развиваща се и нарастваща заплаха от нанасяне на удари по стратегически обекти на територията на Република България и по нейното население с балистични ракети от страни в отдалечени региони.

16. Страните със слаба държавност оказват съществено влияние върху формирането на стратегическата среда на сигурност. Същевременно нараства ролята на различни недържавни структури (икономически и финансови групировки, неправителствени организации, племенни обединения, радикални религиозни общности, трансгранични криминални мрежи, екстремистки групи и др.), които се опитват да влияят върху световния ред, обстановката и облика на военните действия в кризисните региони.

17. Военните аспекти на средата на сигурност придобиват нови измерения вследствие на политическите промени в света и в Европа, разширяването на спектъра на асиметричните рискове и заплахи и намаляването на значението на някои фактори, които в миналото влияеха върху мисиите и подготовката на въоръжените сили. Заплахата от възникване на мащабен международен военен конфликт е значително намалена, поради липсата на междублоково противопоставяне и наложилата се необходимост от взаимодействие между държавите за неутрализиране на съвременните рискове и заплахи. Продължават обаче да съществуват регионални огнища на напрежение и нестабилност, в които са ангажирани и военни ресурси.

Според СНС средата за сигурност /СС/ е външна и вътрешна, а важна роля играят собствените принципи на политика, тези на останалите държави, националните ни интереси и рисковете. Общите изводи от средата за сигурност са:

„...61. Външната среда за сигурност, която ще оказва влияние върху състоянието на националната ни сигурност, ще се характеризира с асиметрична многофакторност, висока динамика, неопределеност, нееднозначни и сложни за прогнозиране процеси.

62. Тенденциите в средата за сигурност показват, че в бъдеще може да възникнат нови конфликтни и кризисни ситуации в различни части на света, което ще налага рисковете и заплахите за националната сигурност и интересите на Република България да бъдат посрещани извън територията на страната като част от съюзните усилия в рамките на НАТО и ЕС.

63. Нито една държава няма да може да се справи самостоятелно с рисковете и заплахите. Това налага търсенето на многостранни подходи при уреждане на важни проблеми на развитието и сигурността и засилва взаимозависимостта между политиките, предприемани на национално и международно равнище....”

Разбира се, към средата за сигурност, която може както да благоприятства така и да затруднява действията на сектора за сигурност, трябва да се прибавят и особеностите в действията и подготовката както на противника, така и тези на нашите сили и средства. Всичко това поставя качествено нови изисквания към подготовката и визията за развитието както на СС, така и на разузнавателната общност /РО/.

В СНС са посочени необходимите политики за сигурност и са дадени основните насоки за действие на системата за сигурност. При разработването ѝ първоначално беше пропуснат, но впоследствие добре развит един от основните елементи на системата ни за национална сигурност /сектора за сигурност/ - разузнавателната общност. РО - това са специалните служби на Р.България както и тези за техническата им подкрепа. Този въпрос е разгледан добре от НОС в раздел „Ресурси”.

Горепосочените документи няма да се разглеждат подробно, тъй като те са добре известни, а само ще се ползват като обобщена основа за целта на тази статия. Акцент ще бъде необходимостта от доразвиване на функциите на разузнавателната общност, по-конкретно разузнаването и контраразузнаването, в условията на дефинираните от доктриниерните ни документи среда за сигурност, предизвикателства и рискове.

Преглед на сегашното състояние на нормативната уредба, позиционирането и структурата на РО и сравняването им с цитираните по-горе документи, дава основание да се предположи, че функциите на сегашната ни РО не отговарят напълно както на тези документи, така и на съвременните предизвикателства.

Основни функции на разузнавателната ни общност по структурни елементи

1. За ДАНС. Дадени са в Глава втора от закона за ДАНС, основно в чл.4:

„...**Чл. 4.** (1) (Изм. - ДВ, бр. 35 от 2009 г., в сила от 12.05.2009 г., изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Държавна агенция "Национална сигурност" извършва дейности за защита на националната сигурност от посегателства, насочени срещу националните интереси, независимостта и суверенитета на Република България, териториалната цялост, основните права и свободи на гражданите, демократичното функциониране на държавата и гражданските институции и установения в страната конституционен ред, свързани със:

1. разузнаване в полза на чужди сили;
2. опасност за суверенитета, териториалната цялост на държавата и единството на нацията;
3. противоконституционна дейност;
4. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) корупционни прояви на лица, заемащи висши държавни длъжности;
5. прилагане на сила или използване на общоопасни средства с политическа цел;
6. опасност за икономическата и финансовата сигурност на държавата;
7. опасност за екологичната сигурност на държавата;
8. нарушаване функционирането на Националната система за защита на класифицираната информация;
9. застрашаване сигурността на стратегически за страната обекти и дейности;
10. деструктивно въздействие върху комуникационни и информационни системи;
11. (доп. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) международен тероризъм и екстремизъм, както и финансирането им;
12. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) международна търговия с оръжия и изделия или технологии с двойна употреба, производство, съхраняване и разпространение на общоопасни средства;
13. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) дейности на групи и лица, подпомагащи чужди служби, терористични или екстремистки организации;
14. (изм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) миграционни процеси;
15. (отм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.)
16. (отм. - ДВ, бр. 93 от 2009 г.)

(2) (Нова - ДВ, бр. 93 от 2009 г., изм. - ДВ, бр. 16 от 2010 г., в сила от 26.02.2010 г.) Държавна агенция "Национална сигурност" самостоятелно или съвместно с други държавни органи извършва контраразузнавателна дейност за наблюдение, разкриване, противодействие, предотвратяване и пресичане на замислени, подготвени или осъществявани посегателства срещу националната сигурност, включително в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия.

(3) (Предишна ал. 2 - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Агенцията осъществява информационно-аналитична, прогностична, контролна, координационна и методическа дейност със собствена и на други държавни органи информация от значение за националната сигурност.

(4) (Предишна ал. 3 - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Самостоятелно или съвместно с други специализирани органи агенцията осигурява контраразузнавателна защита на стратегически за страната обекти и дейности.

(5) (Предишна ал. 4 - ДВ, бр. 93 от 2009 г.) Агенцията получава, съхранява, проучва, анализира и разкрива информация, получена при условията и по реда на Закона за мерките срещу изпирането на пари.

Чл. 5. Агенцията организира и провежда оперативно-издирвателна и оперативно-техническа дейност за наблюдение и контрол на лица, обекти и дейности по реда на този закон.

Чл. 6. (1) Държавна агенция "Национална сигурност" е орган по криптографска сигурност на класифицираната информация в Република България и в дипломатическите и консулските й представителства за придобиване, систематизиране и обработка на информация от чужди източници в интерес на националната сигурност и оперативен контрол на националния радиочестотен спектър.

(2) Агенцията осъществява пряк контрол във връзка с функционирането на Националната система за защита на класифицираната информация.

(3) Агенцията осъществява контролна дейност във връзка с пребиваването на чужденци в Република България."

2. За Националната разузнавателна служба /НРС/ - дадени са в правилник, който не е достъпен, но в сайта на НРС е изписан следния текст: "... Към момента не съществува единен законодателен акт, уреждащ правното положение, задачите и дейностите на Националната разузнавателна служба и правното положение на нейните служители ..."

3. За Военна информация /ВИ/ - дадени са в секретен „Правилник за организацията и дейността на Служба „ВИ“, който не е обнародван.

4. За Националната служба за охрана /НСО/ – тази служба има публикуван правилник, но няма подробно да се спираме на функциите й.

5. Специализираните технически служби за подкрепа на горепосочените също няма да бъдат разглеждани поради спецификата и особената секретност на дейността им. Това, което е известно по отношение на тях е дефинирано в законите за МВР, ДАНС, ЗЗКИ и др.

Поради това, че статията е с явен характер, няма да се прави сравнителен анализ на функционалното състояние на РО към момента, но ще се акцентира върху неотложната необходимост от наличие на следните по-важни функции на РО:

1. Проникване /под прикритие от служители, агентурно или със Специални разузнавателни средства/ сред:

- Външни и вътрешни среди, замислящи и провеждащи диверсионно-терористична дейност; икономическа и финансова дестабилизация; контрабанда и трафик на оръжие, боеприпаси и технологии с двойна употреба;
- Външни и вътрешни организации, свързани с изповядването на краен национализъм, екстремизъм, шовинизъм и фундаментализъм, с интереси към страната ни;
- Държави с неприятелско поведение по отношение на НАТО, ЕС или страната ни;
- Неприятелски държави, притежаващи оръжие за масово поразяване /ОМП/, достигащо територията на страната ни;
- Държави **нечленки** на НАТО и ЕС, такива с нестабилно развитие, с недостиг на енергийни и природни ресурси както и потенциални източници на имигрантски вълни, намиращи се в близост до страната ни;

- Държави, органи и организации, използващи страната ни като междинен пункт за незаконен трафик на хора, оръжие, опасни стоки и товари, наркотици, пране на пари и др.
- Държави, органи, организации и лица, замислящи или провеждащи деструктивни действия спрямо инфраструктурната ни система, информационните и комуникативните ни системи и технологии, екологичната ни среда и др.

2. Постоянен мониторинг и анализ на:

- Цялата среда за сигурност, рисковете и заплахите;
- Вътрешните и регионални конфликти, особено в кризисните близки региони;
- Кризисните явления във финансовата и икономическата сфера;
- Отделни предизвикателства или появата на нови такива;
- Европейската и евроатлантическата интеграция;
- Климатичните, екологичните и здравните проблеми;
- Нерегламентирания достъп до класифицирана информация;
- Състоянието на природните и енергийни ресурси у нас, в региона и по света;
- Миграционните процеси, глобализацията и фрагментацията на отделни региони и държави;
- Състоянието и защитеността на морското, въздушното и кибернетичното пространство;
- Участието ни в операции и мисии на НАТО и ЕС и протичащите от това задачи и последици;
- Получаваната информация от собствената ни РО и тази от партньорските служби;
- Способностите за защита на населението ни при кризи от всякакъв характер, бедствия, аварии, катастрофи и др.

3. Провеждане на собствени специални операции и осигуряване действията на армейските части:

- Всяка една от службите за сигурност трябва съгласно спецификата си на дейност да формира способности както за самостоятелни действия със своите специфични сили и средства, така и за съвместни действия с останалите елементи от сектора за сигурност, в условията на конкретната среда за сигурност;
- При изготвянето на новата Доктрина за специални операции трябва да се отдели заслужено внимание на РО, особено на военната им компонента - ВИ и ВКР /ДАНС/, както и на съответните им технически служби за подкрепа. Тези служби трябва да са мобилни. Силите и средствата на РО трябва да действат като съставна векторна компонента от общата интегрирана векторна компонента от действията на въоръжените /специалните/ сили, а в някои от сценариите и да осъществяват общото им ръководство. Тоест, РО трябва да могат както да осигуряват бойните действия на контингентите ни зад граница, така и в определени сценарии да са основни действащи сили зад граница. Пример-операциите на военните специални служби от НАТО в Либия;

- РО и целият ни сектор за сигурност трябва да е изграден така, че да може ефективно да взаимодейства с партньорите ни от НАТО и ЕС. Това касае: структуриране, функции и правомощия, управление, оценка и анализ, законова обезпеченост, ресурсно и кадрово осигуряване, езикова подготовка, ползване на общи критерии и др.

За оптималното реализиране на тези функции е необходимо:

- Ефективно и прецизно управление на силите и средствата на РО, улеснено взаимодействие с държавните органи за управление и с аналозите им от страните от НАТО и ЕС;
- Изграждане и развързване на системи и постове за разузнаване и ранно предупреждение и автоматизиран обмен на информация на национално, регионално и международно ниво;
- Нови изисквания към подготовката и квалификацията на кадрите от РО;
- Координиране усилията на всички органи на РО и създаването на интегритет и единен вектор на действие в резултат от обединените им усилия;
- Единно планиране на материалните и финансовите ресурси;
- Развитие на техническите служби от РО, комуникациите, електрониката и защитата им;
- Усъвършенстване и развитие на законодателната и техническа база на РО /НПС, ВИ, НСО и някои отделни служби нямат законови регламенти/ и на целия сектор за сигурност;
- Промени и усъвършенстване на структурите и позиционирането на РО в сектора за сигурност;
- По-добро интегриране на самата РО с останалите елементи от сектора за сигурност, особено с въоръжените ни сили;
- Създаването на интегрирани модели за действие между елементите на сектора за сигурност и РО, в зависимост от случващият се сценарий;
- Изграждането на съвместни аналитични центрове за дейност и управление, съвместяващи сили и средства на РО, Въоръжените сили /ВС/, противопожарната безопасност и гражданска защита на населението както и на други елементи от националната система за сигурност;
- Периодичен преглед на цялата система за сигурност и осъвременяване, съгласно измененията в средата за сигурност;

В заключение може да се направи извода, че осъвременяването на функциите на РО, а и на целия сектор за сигурност са от изключително значение за гражданите, обществото и държавата, в контекста на членството ни в НАТО и ЕС, в изграждането на една по-добра среда за сигурност, живот и напредък. Те са в непосредствена взаимна свързаност и зависимост със структурирането, кадровото и ресурсното осигуряване, външното и вътрешно взаимодействие на елементите на РО и СС, наличието на обществена поръчка към дейността им, демократичния контрол и др., които ще са предмет на други такива статии.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. *Националната отбранителна стратегия /НОС/ на Република България*, приета с Решение № 239 на Министерския съвет от 14 април 2011 г.
2. *Стратегията за национална сигурност /СНС/ на Република България*, приета с Решение на Народното събрание от 08 март 2011 г.
3. *Военна доктрина /ВД/ на Република България*, приета с Решение на Народното събрание от 08 април 1999 г.
4. *Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България /ЗОВСРБ/*, обн. *Държавен вестник*, бр. 35 от 12 май 2009 г., ..., изм. и доп. *Държавен вестник*, бр. 23 от 22 март 2011 г.
5. *Закон за Държавна агенция „Национална сигурност” /ЗДАНС/*, обн. *Държавен вестник*, бр. 109 от 20 декември 2007 г., ..., изм. *Държавен вестник*, бр.100 от 20 декември 2011 г.
6. *Закон за защита на класифицираната информация /ЗЗКИ/*, обн. *Държавен вестник*, бр. 45 от 30 април 2002 г., ..., изм. *Държавен вестник*, бр.80 от 14 октомври 2011 г.
7. *Закон за Министерството на вътрешните работи /ЗМВР/*, обн. *Държавен вестник*, бр. 17 от 24 февруари 2006 г., ..., изм. *Държавен вестник*, бр. 81 от 18 октомври 2011 г.
8. *Закон за мерките срещу изпирането на пари /ЗМСИП/*, обн. *Държавен вестник*, бр. 85 от 24 юли 1998 г., ..., изм. *Държавен вестник*, бр. 96 от 6 декември 2011 г.
9. *Закон за консултативния съвет за национална сигурност /ЗКСНС/*, обн. *Държавен вестник*, бр. 13 от 11 февруари 1994 г.
10. *Правилник за функциите, задачите и организацията на работа на Съвета по сигурността при Министерския съвет /ПФЗОРСС/* (загл. изм. - ДВ, бр. 28 от 2002 г., изм. - ДВ, бр. 20 от 2003 г.), обн. *Държавен вестник*, бр. 116 от 7 октомври 1998 г., ..., изм. *Държавен вестник*, бр. 84 от 21 октомври 2005 г.
11. *Правилник за устройството и дейността на Националната служба за охрана при президента на Република България /ПУДНСО/*, обн. *Държавен вестник*, бр. 66 от 14 август 1992 г., ..., изм. *Държавен вестник*, бр. 58 от 30 юли 2010 г., в сила от 30 юли 2010 г.
12. *Правилник за дейността на междуведомствения съвет по въпросите на военнопромишления комплекс и мобилизационната готовност на страната /П ВПК/*, обн. *Държавен вестник*, бр. 29 от 5 април 1994 г., ..., изм. *Държавен вестник*, бр. 1 от 4 януари 2011 г.
13. *Наредба за планиране на граждански ресурси за отбрана /НПГРО/*, обн. *Държавен вестник*, бр. 93 от 26 ноември 2010 г., ..., изм. *Държавен вестник*, бр. 83 от 25 октомври 2011 г.